

VLADIMIR NABOKOV • **Yetenek**

“Institute for Literary Translation, Russia”nın çeviri desteğiyle yayımlanmıştır.

Kelebek: Purple Mort Bleu

Fotoğraf: 1958, Fred Stein Archive, Getty Images

The Gift (Дар)

© 1963, Dmitri Nabokov

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2239 • Dünya Edebiyatı 229

ISBN-13: 978-975-05-2000-6

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

DIZI KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen

KAPAK Barış Akkurt, BEK

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Melis Ofas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

Yetenek

Дар

The Gift

RUSÇADAN ÇEVİREN *Sabri Gürses*

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'da tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti ve 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın (İletişim, 1999) dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'in Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngilizce yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de, İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993), *Pnin* (1999), *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999), *Rua, Dam, Vale* (2000), *Lujin Savunması* (2001), *Cinnet* (2003), *Göz* (2005), *İnfaza Çağrı* (2007), *Saydam Şeyler* (2010), *Konuş, Hafıza* (2011), *Nikolay Gogol* (2012), *Maşenka* (2012), *Laura'nın Aslı* (2012), *Rus Edebiyatı Dersleri* (2013), *Solgun Ateş* (2013), *Edebiyat Dersleri* (2014).

Vera'ya

Birinci Bölüm

Meşe - ağaç. Gül - çiçek.

Geyik - hayvan. Kırlangıç - kuş.

Rusya - vatanımız. Ölüm - kaçınılmaz.

– P. SİMİRNOVSKI

Rusça dilbilgisi kitabı

Bulutlu ama aydınlık bir 1 Nisan günü, akşam saat beşe doğru, 192... yılında (bir keresinde, yabancı bir eleştirmen, çoğu romanın, sözgelimi bütün Almanca romanların bir tarihle başlamasına rağmen, sadece Rus yazarların –bizim edebiyatımızın kendine has dürüstlüğü sayesinde– birler basamağını söylemediğine dikkat çekmişti) Berlin'in batı kısmında bulunan Tannenberg Caddesi'nin yedi numaralı binasının önünde, çok uzun ve çok sarı bir yük arabası, hipertrofik arka tekerlekleri ve çok açık bir anatomisi olan sarı bir traktöre bağlanmış bir halde duruyordu. Arabanın önünde yıldız şeklinde bir vantilatör vardı, yan tarafına işletmeci firmanın ismi boylu boyunca, her biri (kare şeklinde bir noktayla birlikte) sol yandan kara boyayla gölgelendirilmiş birer arşın büyüklüğünde mavi harflerle yazılmıştı: Öteki boyuta geçmek için yapılmış vicdansız bir girişim. O sırada binanın önünde (benim de oturacağım) kaldırım-

da, belli ki mobilyalarını karşılamak üzere (benimse çantamda iç çamaşırından çok yazı karalamaları vardı) çıkmış iki kişi duruyordu. Rüzgârla hareketlenen, yeşille kahverengi arası keçe bir palto giymiş olan adam, uzun boylu, kalın kaşlı, sakalı ağarmış ve soğuk, yarı sönmüş bir puro ucunu hissizce tutan ağzının kıyısındaki bıyıkları kızıla çalan biriydi. Tıknaz ve genç sayılmayacak, çarpık bacaklı ve oldukça güzel, Çinli denebilecek bir yüze sahip olan kadınsa astragan bir ceket giymişti; etrafını saran rüzgârla fena sayılmayacak, ama küflü bir parfüm kokusu yayıyordu. İkisi de mavi önlüklü, enseleri kızarmış üç gencin onların eşyalarıyla yaşadığı mücadeleyi kıpırdamadan ve dimdik, sanki tartıda hile yapmaya hazırlanıyorlarmış gibi büyük bir dikkatle seyrediyorlardı ki gören eksik para üstü verilerek aldatılacaklarını sanırdı.

“İşte bir gün eski usul kalın bir kitap yazmaya böyle başlamalı,” diye düşündü. Bu cümlede hafif bir ironi vardı, fakat bu kesinlikle gereksiz bir ironiydi, çünkü içinden ondan bağımsız bir ses bütün bunları alıyor, yazıyor ve arşivliyordu. Daha bugün taşınmıştı, ilk kez hâlâ buranın sakinlerinin haline alışmamışken, bir şeyler satın almak için oraya buraya koşuşturmak zorunda kalmıştı. Caddeyi ve bütün muhiti tanıyordu: Çıktığı pansiyon biraz uzaktaydı; o vakte dek bu cadde onunla bağlantısız bir şekilde dönüyor, uzayıp gidiyordu, ama bugün birdenbire durmuş, yeni sakininin görüş alanında donup kalmıştı.

İki yanında, üstü sık kara dallarına gelecekteki yaprakların şemasıyla yerleşmiş yağmur damlalarıyla kaplı (yarın her damlada yeşil bir sürgün olacak), orta boyda ıhlamlar, beş sajen genişliğinde ve alaca bulaca, elle döşenmiş (ayağa yumuşacık gelen) dümdüz ziftle kaplı kaldırımlarla uzanan cadde belli belirsiz fark edilen, postaneden başlayıp kilisede sona eren bir eğimle, bir mektup-roman gibi ilerliyordu. Tecrübeli bir bakışla orada günlük takıntı olacak, duygular için her gün yaşanan bir işkence olabilecek bir şey arandı, ama herhalde böyle bir şey çarpmadı gözüne, kurşuni bahar gününün dalgın ışığı da hem kuşkunun ötesindeydi hem de aydınlık hava-

da ister istemez görünen farklı bir ayrıntı da vaat etmiyordu; her şey olabilirdi bu ayrıntı: binanın rengi, örneğin ağızda hemen tatsız bir yulaf, hatta helva tadı uyandıran o renk; her seferinde göze yayılarak uzanan mimari bir ayrıntı; kısa sürede yine alçı tozuna dönüşecek olan bir sarkıtın, bina heykelinin – payandanın değil– rahatsız edici yapmacıklığı; ya da silik mavi bir yazıyla bir köpekten bahseden bir el ilanının bir ağacın gövdesinde, paslı bir raptiyenin altında amaçsızca ve sonsuza dek kurtarılmış bir köşesi; ya da vitrindeki bir şey ya da sanki haykırmaya hazırmış gibi olduğu bir hatırayı bildirmekten son saniyede vazgeçen ama köşede asılı kalan bir koku – kendi kendinin arkasına saklanan bir sır. Hayır, böyle bir şey yoktu (hâlâ da yok), ama, diye düşündü, üç-dört çeşit dükkânın düzen sırasını boş bir vakitte incelemek ve bu düzenin kendine has bir kompozisyon yasası olduğu spekülasyonunun doğruluğunu onaylamak iyi olurdu, daha özel bir kaynaşma bularak, belli bir şehrin bir caddesi için ortalama ritmi hesaplamak mümkün olurdu – sözgelimi: tütüncü, eczane, manav. Tannenberglük üzerinde bu üçü de ayrı ayrı duruyordu, farklı köşelerdeydi, ama belki de ritmin dalgalanışı burada da dinmemişti ve gelecekte, kortrapuana uyararak, yavaş yavaş (mekân sahiplerinin iflas etmesine ya da taşınmasına bağlı olarak) buluşmaya başlayacaktı: Manav, ilk yediye girmek için arkasına bakarak caddeyi geçecek, orada da eczaneden üç sonraki dükkân olacak –sanki bir reklam filminde karışık harflerin yerlerini bulması gibi– bu arada bir tanesi son anda biraz daha dönecek, telaşla ayağa kalkacak (komik karakter, yeni gelenlerin arasındaki vazgeçilmez Yaşka Meşok); böylece yanda bir yer boşalınca kadar bekleyecekler, sonra ikisi de tütüncüye göz kırpıp gel buraya, diyecekler; işte böylece hepsi de sıraya girmiş, tipik bir düzen oluşturmuş olacak. Tanrım, nasıl da nefret ediyorum bütün bunlardan, dükkânlardan, vitrin arkasındaki eşyalardan, satıcının bön suratından ve özellikle de pazarlık seremonisinden, önce ve sonra yaşanan tatlı nezaketlerin yalından! Bu mütevazı fiyatların süzgülü kirpikleri... alıp vermenin soyluluğu... mal reklamının insan sevgisi... bütün bunlar

iğrenç bir iyilik taklidi – tuhaf bir şekilde iyileri yutan bir şey: Aleksandra Yakovlevna da bana tanıdık dükkânlardan alışveriş ederken, ahlâken özel bir dünyaya geçtiğini, o dünyada dürüstlük şarabından, karşılıklı yardımların lezzetinden mest olduğunu ve satıcının kızıl gülüşüne ıslı ıslı bir heyecan gülüşüyle yanıt verdiğini itiraf etti.

Gittiği Berlin tipi dükkânın belirleyici özelliği köşede üzerinde telefon olan bir sehpa, bir telefon rehberi, nergis dolu bir vazoda ve büyük bir küllük olmasıydı. Onun içmeyi tercih ettiği Rus papiros ağızlıkları yoktu dükkânda ve tütüncünün sedef düğmeli benekli yeşili ve balkabağı renkli dazlağını fark etmese bir şey almadan çıkacaktı. Evet, hayat boyunca bana yapışıp kalan mallar için sürekli fazla para ödemek gibi gizli bir tazminat alacağım.

Eczaneye gitmek için köşeden karşıya geçerken kendini tutamayıp başını çevirdi (ışık şakağından sekerek parlamıştı) ve – bir gökkuşağı ya da bir gül karşısında yüzümüzde beliren o ani gülüşle– sanki ekran üzerindeki gibi, üzerinden kusursuz bir berraklıkla ağaç dallarının yansıması geçen bir aynalı dolabın, kör edici beyaz göğün paralel yüzünün bir kamyonetten bir ahşaba has şekilde değil, bu göğü, bu dalları, bu kaygan cepheyi taşıyanların doğasıyla ortaya çıkan insani titremeye kayarak ve sallanarak indirildiğini gördü.

Dükkâna doğru yönelerek yürümeye devam etti, ama az önce gördüğü şey –ona akrabalara has bir mutluluk verdiği için mi yoksa sarstığı, dalgınlığını sildiği için mi (samanlıktaki tahtalardan hoş bir karanlığa düşen çocuklar gibi) bilinmez– onda tatlı, birkaç gündür her düşüncesinin dibinde karanlıkta kalan, en küçük bir titremede ona hâkim olan bir şeyi serbest bırakmıştı: şiir derlemem yayımlandı; ve zihni şimdiki gibi altüst olunca, yani daha yeni çıkmış elli şiirini hatırlayınca da, bir anda aklından bütün kitabı geçiriyordu, çünkü kitabın delice hızlı müziğinin bir anlık karanlığında ışıldayan dizelerin okura göre anlamı ayırt edilemiyordu – tanıdık sözcükler akıp giden köpüklerin içinde döne döne dile geliyordu (köpüklenme bakiş ona dikilecek olursa güçlü bir akıntıya dönüşür, ona bir su

değirmenin sarsılan köprüsünden, köprü bir gemi güvertesine dönüşmeden az önce ona baktığımız zaman böyle olur: Elveda!) ve bu köpük, bu ışıltı ve kendi başına koşturup giden, vahşi bir mutlulukla uzaklara haykıran, belki de eve seslenen dize, bütün bunlar kapağın kremsi beyazlığıyla birleşince, sıradışı bir saflık mutluluğu duygusu halinde kaynaşıyordu... “Ne yapıyorum!” diye kendine geldi, çünkü az önce tütüncüden aldığı para üstünü, altında batık altın rengi yassı şişelerin görüldüğü cam tezgâhın ortasındaki lastik tablanın üzerine bırakmak olmuştuydu yaptığı ilk şey, bu yüzden de daha adımı bile söylemediği bir eşyanın parasını ödeyen bu dalgın ele merakla yönelen tezgâhtar kadın onun bu uçarılığına küçümseyici bir bakışla yanıt vermişti.

“Badem sabunu alabilir miyim lütfen?” dedi o da kendinden emin bir tavırla.

Sonra, yine uçar adımlarla, eve döndü. Çocuklar tarafından yeri değiştirilmiş gibi görünen açık mavi üç sandalye sayılmazsa, kaldırımda kimse yoktu. Kamyonetin içindeyse kahverengi küçük bir piyano duruyordu, kapağı açılmasın diye bağlanmıştı ve iki küçük metal ayağı yukarı kaldırılmıştı. Merdivenlerde bacaklarını yayarak aşağı inen kamyoncularla karşılaştı, yeni dairenin kapısını çalarken, yukarıdan gelen konuşma seslerini ve çekiç darbelerini işitti. Onu içeri alan evsahibi anahtarı odasına bıraktığını söyledi. Bu iriyarı, yırtıcı Alman kadının tuhaf bir ismi vardı; Clara Stoboy diyorlardı ona, Rusça bir öntakiya olan hafif benzerlik ona duygusal bir sağlamlık katıyordu.

İşte sabırlı valizin beklediği ince uzun oda... ve kaygısız ruh hali birden değişiyor: Tanrı kimseye bu küçük düşürücü korkunç sıkıntıyı vermesin – yeni evin boğucu esaretini kabullenmeye karşı çıkış, kesinlikle yabancı eşyaların gözü önünde yaşamamanın imkânsızlığı, bu divanda uykusuzluk çekmenin kaçınılmazlığı!

Bir süre pencerenin kıyısında durdu: gök yoğurt kaymağı gibiydi; bazen orada, kör güneşin aktığı yerde, opal çukurlar belirliyordu ve o zaman aşağıda, kamyonetin gri yuvarlak çatısında

büyük bir hızla belirmeye başlıyor, ama cisimlenmeden kayboluyordu ıhlamur dallarının ince gölgeleri. Karşıdaki bina yarı yarıya ağaçların arkasında kalmıştı, kerpiç cephenin sağlam kısmı bir pencereden çıkan sarmaşıkla kaplanmıştı. Ön bahçeyi ikiye ayıran geçidin derinliklerinde zemin altındaki bir odanın siyah tabelası görünüyordu.

Manzara kendi kendine duruyordu, oda da kendi kendine duruyordu; ama şimdi bir aracı bulunmuştu ve artık bu manzara tam da bu odadan görünen manzara olmuştu. Görülünce daha iyi olmadı. Duvar kağıdının mavimsi lalelerinin üzerindeki soluk sarıyı bir bozkır enginliğine çevirmek zor olurdu. Yazı masasının ıssızlığı, üzerine ilk dizeler yerleşmeden önce uzun zaman bekleyecekti. Ve yola çıkmaya hazır hale gelene kadar koltuğun üstüne ve kıvrımlarına çok uzun süre kül dökülecekti.

Evsahibesi onu telefona çağırmak için geldi ve o ağırbaşlılıkla omuzlarını kabartarak, kadının peşinden salona gitti. “Öncelikle,” demişti Aleksandr Yakovleviç, “sayın bayım, pansiyonunuzda yeni numaranızı söylemek konusunda neden böyle isteksiz davranıyorlar? Bir gürültü kopararak çıktınız, değil mi? İkincisi, sizi tebrik etmek istiyorum... Nasıl – bilmiyor musunuz? Yemin eder misiniz?” (“Hâlâ bilmiyor,” diye seslendi Aleksandr Yakovleviç telefonun dışındaki birine). “Peki, öyleyse kendinize hâkim olup dinleyin, okuyorum: Bugüne dek tanınmayan Fyodor Godunov-Çerdıntsev adlı yazarın yeni çıkmış olan şiir kitabı, bizce o kadar parlak bir şey ki yazarın şiir yeteneğine hiç kuşku yok. Ne diyeceğim, burada keselim, siz akşamleyin bize gelin, bütün makaleyi okursunuz. Hayır, sevgili Fyodor Konstantinoviç, şimdi bu makeleyi kimin yazdığını da hangi göçmen Rus gazetesinde yayımlandığını da söylemeyeceğim, asla – ama şahsi fikrimi bilmek isterseniz, gücümeyin ama sizi aşırı övüyor. Tamam mı, geliyor musunuz? Harika. Bekleyeceğiz.”

Ahizeyi asarken az kalsın sehpa da duran, üzerine iple kurşunkalem bağlanmış çelik yayı düşürüyordu; tutmak istedi ama o anda devirdi; sonra kalçasını büfenin köşesine çarp-

tı; sonra gelirken cebinden çıkardığı papirosunu düşürdü; ve sonunda, nereye açılacağını hesaplamadan kapıyı çaldı, çünkü koridordan süt kabiyle geçen Bayan Stoboy soğuk bir sesle “ups!” demişti. Ona soluk sarı üzerine mavimsi lalelerle bezeli elbisesinin çok güzel olduğunu, kıvrık saçlarının ayrımının ve yanaklarının titrek gamzelerinin onu George Sandvari bir görkeme kavuşturduğunu; salonunun mükemmelin de ötesinde olduğunu söylemek istiyordu; ama aydınlık bir gülümsemeyle yetindi ve kedinin peşinden gitmekte pek acele etmeyen kaplan kuyruğuna basmaktan son anda kurtuldu, ama sonuçta böyle olacağından, Petersburg, Moskova, Kiev’i terk etmiş birkaç yüz edebiyat meraklısı şahsında, dünyanın zaman içinde onun yeteneğini kabul edeceğinden hiç kuşkusu yoktu.

Önümüzde *Şiirler* isimli ince bir kitap duruyor (son yıllarda yine yeni çıkmış, “ay rüyalarından” Latince simgelere dek yeni markalarda mecburi hale gelen türden sade bir frak kuyruğuyla), içinde yaklaşık elli tane on iki dizelik, hepsi aynı temaya, çocukluğa adanmış şiir var. Onları sofu bir tavırla yazarken, yazar bir yandan hatıralarını, daha çok da, herkesin çocukluğuna özgü olabilecek özellikleri ayıklayarak genellemeye çalışmış, imgesel apaçıklığı buradan geliyor; diğer yandan, şiirlerde gerçekten olan şeylere, tümüyle ve bir şey katmadan yer vermeye çalışmış, imgesel arınmışlıkları da buradan geliyor. Aynı zamanda hem oyunun idaresini kaybetmek için hem de oyuncu konumundan çıkmamak için büyük çaba harcaması gerekmiş. Esin stratejisi ve akıl taktiği, şiirin bedeni ve saydam düzyazının hayaleti – işte genç şairin eserinin karakteristikleri için bize oldukça doğru görünen tanım bu. Böylece anahtarı çevirdikten ve kitabını eline aldıktan sonra, onunla birlikte divana çöktü; onu yeniden okumalıydı hemen, heyecanı sönmeden, bu şiirlerin yüksek kalitesinden tek başına emin olmak ve zeki, sevecen, hâlâ bilinmeyen yarığın ona vereceği yüksek değer bütünü ayrıntılarını önceden tahmin etmek için. Ve şimdi, onları gözden geçirip onaylarken, kısa süre önce, bir anlık bir fikirle bütün kitabı taramadığı zaman yaptığı çalışmayı bu kez tersine yapıyordu. Şim-

di bir kübün içindeymiŐ gibi, dört yönünden tuhaf, hafif bir köy havası, insanı akŐama doğru yorgun düŐüren bir köy havası havalanmıŐ olan Őiirleri tek tek gözden geçirdi. Başka deyiŐle, okurken, içinden bu Őiirleri s zlemek için belleğinde bir zamanlar toplanmıŐ olan bütün o malzemeyi yeniden kullandı ve her Şeyi, her Şeyi, geri dönen bir yolcunun bir yetimin gözlerinde sadece onun annesinin gençliğinde tanıdığı gülüŐünü değil, ucunda sarı bir açıklık olan patıkayı ve bir sıranın üzerindeki kahverengi yaprağı da görmesi gibi yeniden kurdu. Derleme “Kayıp Top” Őiiriyle açılıyordu ve yağmur baŐlayacak gibi hissettiriyordu. Yođun bulutlu bir akşam, bizim kuzeyli amlarımızla birlikte evin çevresine toplanan akŐamlardan biri. Patika geceleyin parktan dönmüŐtü ve giriŐi kararmıŐtı. işte beyaz panjurların izleri odayı dıŐarıdaki karanlıktan ayırıyor, odadaki eşyaların daha aydınlık kısımları, çaresizce kararmıŐ bahçede farklı y kseklilere ayrı ayrı yerleŐiyor. Artık uykuya çok kalmamıŐ. Oyunlar tembelleŐmiŐ ve kibarlıktan çıkmış. Kadın yaŐlı ve üç zahmetli hareketle dizlerinin üzerine çökerken acıyla inliyor.

*Top yuvarlandı dadımın komodininin
altına ve yerde bir mum
gölgenin ucundan tutmuŐ çekiyor
oraya, buraya ama top yok.
Sonra oradaki eđri ocak sürgüsü
devrilip takırıyor boş yere
ve bir düđme kopuyor,
yarım kek beklerken.
Ama işte kendisi sıırayarak çıkıyor
titrek karanlığa,
bütün odayı geçiŐ gidiyor
eriŐilmesi imk nsız tahtın altına.*

Neden pek hoŐnut değilim bu “titrek” sıfatından? Ya da kuklacının dev eli birdenbire, büyüklüklerine gözü inandırmayı baŐardığı Őeylerin arasında mı belirdi (bu yüzden mi seyircinin gösterinin sonundaki o ilk “Ben böyle korkunç Şekilde nasıl

büyüdüm?” hissini sebebi de bu mu)? Sonuçta oda gerçekten titriyordu ve bu titreşim, ateş alınıp götürüldüğü zaman gölgelerin duvarda karman çorman hayali ya da dadı oval ve dengersiz bambu (genişliği sağlamlığıyla ters orantılı olan) paravanelerle boğuştuğu zaman tavanda bir canavar gibi hareket eden hörgüçlü gölgeden bir deve demek – bütün bunlar hatıralar arasından en eski, aslına en yakın olanları. Sık sık bu orijinale sorgulayıcı bir fikirle yaklaşıyorum, yani o ters hiçliğe, o delikanlının puslu hali bana hep korkunç bir hastalıktan sonraki yaş iyileşmeyi hatırlatıyor, ezeli yokluktan düşüşü, ben belleği bu karanlığı yutmak ve onun derslerinden yararlanarak geleceğin karanlığına adım atmak için son noktasına kadar zorlandığım zaman, ona yaklaşmak halini alan düşüşü; ama baş aşağı kendi hayatı olunca, yani doğumum ölümüm olunca, bu ters ölümün sınırını hiç de sınırsız dehşete, dediklerine göre, doğal sonundan önce yüz yıllık ihtiyarın bile yaşadığı o dehşete karşılık gelen bir şey göremiyorum, belki bahsettiğimiz gölgelerden, gitmek için mumu kaldırdıkları zaman aşağıda bir yerlerden kalkıp gelen gölgelerden başka bir şey yok (bu arada, yatağın ayaklığındaki sol kürenin gölgesi kara, yürürken sallanan bir baş gibi), hep aynı konumu alıyorlar benim çocukluk yatağımın üzerinde

*ve köşeleri arsızlaşıyor geceleyin
meşru örneklerini sadece
taklit ediyorlar bu arada.*

İçtenliğiyle savunmasız bırakan bütün şiir serisinde... hayır, saçmalık, neden savunmasız bıraksın ki? Kim bu tehlikeli okur? Lazım değil o. Bütün seride seçkin... hatta daha güçlü ifadesiyle: Enfes şiirlerin yazarı sadece bu ürkütücü gölgelerin şarkısını söylemiyor, aydınlık anları da söylüyor. Saçmalık, diyorum, saçmalık! Başka türlü yazıyor, benim isimsiz, habersiz yargıcım ve sırf onun için şiirlere iki değerli, eski denebilecek oyuncağın hatırasını yerleştirdim. İlki sıcak ülkelerin yapay bitkileriyle dolu şişkin, resimli bir saksıydı, üzerinde manzaraya cıvıldaayan şaşırtıcı biçimde içi doldurulmuş

tropik bir kuş vardı; siyah tüylü, ametist göğüslü ve İvanovna İvanovna'ndan izinle alınan ve saksının duvarına yerleştirilen büyük anahtarı birkaç kez sert ve canlı bir şekilde çevirince, küçük Malay bülbülü gagasını açıyor... hatta gagasını da açmıyor, çünkü mekanizmasında, bir yayında tuhaf bir şey olmuş, hareket ediyor, ama geç: Kuş şarkı söylemekten vazgeçti, ama onu unutup bir hafta sonra şans eseri yüksek rafının yanından geçerken, gizemli bir sarsıntıyla birdenbire büyüdü şakıması başlıyordu – ve nasıl bir diva gibi, nasıl uzun uzun akıttıyor, boşaltıyordu doldurulmuş göğsünü; bitiriyor, çıkarken başka bir parkeye basıyorsun ve son anda, ayrıca, bir kez daha ıslık çalıyor ve notanın ortasında susuyor. Buna benzer şekilde, ama soytarı gölgesini taklit ederek –parodinin hep gerçek şiirle örtüşmesi gibi– davranıyor diğer odada, yine yüksek bir rafta bulunan o övülen oyuncaklardan ikincisi de. Bu da atlas şalvar giymiş, eliyle iki beyaz sopanın üzerinde havaya kalkmış ve beklenmedik bir sarsıntıyla harekete geçen bir palyaçoydu;

*minyatür bir müzik eşliğinde
gülünç bir telaffuzla*

iskeletinin altından bir yerden kurcalayınca, belli belirsiz kırıntılarla beyaz çoraplı, ponponlu terlikli ayaklarını gitgide yukarıya kaldırıyordu ve birdenbire her şey duruyor, o da çarpık şekilde kalıyordu. Muhtemelen benim şiirlerim de... Ama örtüşmelerin ve çıkarımların gerçeği bazen dilin o tarafında daha iyi korunur.

Kitapta birikmiş manzum parçalardan, yavaş yavaş, algısı aşırı açık, aşırı hoşnutluk verici bir sahnede yaşayan bir çocuk imgesi çıkıyor karşımıza. Şairimiz 1900 yılının Temmuz ayının on ikisinde, Godunov-Çerdintsevlerin aile mülkü olan “Leşino”da doğdu. Daha okul çağına gelmeden önce babasının kütüphanesinden birçok kitap okumuştur bile. İlginç hatıraları arasında, küçük Fedya'nın ondan iki yaş büyük kızkardeşi Tanya'yla birlikte çocuk tiyatrosuna gittiği ve hatta kendileri için oyunlar yazdıkları zamanlar var... Canım dostum, diğer şair-

ler için doğru olabilir bu, ama ben söz konusuysam yalan. Ben hep ilgisizdim tiyatroya karşı; fakat hatırlıyorum, bizde kartondan ağaçlar ve çilek renkli kâğıttan pencereleri olan tırtık tırtık bir saray vardı, içeriden mum yakıldığı zaman Vereşagin'in "Moskova Yangını" resmindeki benzer alevleriyle aydınlandı ki sonunda bütün bina tutuşmuştu, bunda bizim bir payımız yoktu. Ah, Tanya'yla birlikte konu oyuncak oldu mu müşkülpesent olurduk! İlgisizce hediye verenlerden sık sık kesinlikle sersefil eşyalar gelirdi bize. Üzerindeki kapakta resim olan düz bir karton kutuda gelen her şey kötü çıkardı. Böyle bir kapağa üç kıta adamıştım, ama şiir bir şekilde kayboldu. Lambanın ışığının yanında duran yuvarlak masanın başında küçük bir aile: akıl almaz, kırmızı kravat takmış, denizci ceketi giymiş bir erkek çocuk, kırmızı cilalı çizme giymiş bir kız çocuk; ikisi de duygu yüklü bir heyecan ifadesiyle rengârenk boncukları samanlara diziyor, onlardan sepet, kafes, kutu yapıyor; hiç de azalmayan bir heyecanla onların bu uğraşına katılmış yarı akıllı anne babaları, –baba memnun suratında bir ödül neşesiyle, anne kendine hâkim bir gövdeyle– köpek de masaya bakıyor, arka planda da bir koltuğa oturmuş kıskanç nine var. Bu çocuklar şimdi büyüdü ve ben sık sık karşılaşıyorum onlarla reklamlarda: erkek çocuk yağlı-yanık yanaklarında bir ısıltıyla, memnun bir tavırla sigara içiyor ya da bahadır elinde, iki karış sırtarak, kırmızı bir şeyle sandviç tutuyor ("daha çok et yiyin!"), kızsız bacağındaki çoraba gülümsüyor ya da itici bir mutlulukla konserve kompostosuna yapay krema döküyor; zamanla neşeli, al yanaklı, tombul ihtiyarlara dönecekler; o zaman da vitrindeki palmyelerin arasında meşe kütüklerinin kara cehennemini güzelliğini taşıyacaklar... Böylece gelişecek bizimle yana yana, bizim yaşamımızla uğursuzca neşeli bir örtüşme içinde, güzel iblislerin dünyası; ama güzel iblisin hep bir sırrı olur, kumsursuzluk halinin arkasında utanç verici bir sigil olur; reklamın, jelatinle beslenen cilalı oburluğu, gurmenin sessiz mutluluğunu tanımaz, onların (biz yanlarından geçerken duvarda oyalanan) modaları hep biraz biraz gerçeklerden geri kalır. Her seferinde vurmak için, yaraladığı varlığın bütün düşünce ve gü-

cü saklıymış gibi görünen yeri bulan bu ceza hakkında bir şeyler söyleyeceğim bir ara.

Genel olarak Tanya'yla ben sakin oyunlar yerine terli oyunları yeğlerdik – kovalamaca, saklambaç, kavga. “Kavga” kelimesinin nasıl da dikkat çekici bir biçimde, mermisi –altı inç, renkli tahtadan bir çubuğu olan, hafif içeri çöken yaldızlı tenekte zırha (bir süvari ve bir Kızılderili arasına haç giydirilmiş) vuruş darbesinin etkisini artırmak için kauçuk vakum haznesi olmayan– oyuncak silaha çarpan yay gibi basınca benzer bir tınısı vardı.

*Ve sopayı itiyorsun yine
dibine kadar, yay gıcirtısıyla
esnek bir şekilde çarpıyor yere,
bir bakıyorsun, kapıdan kafasını uzatmış
aynadaki eşin gibi duruyor
ve rengârenk tüylerin ucu
çıkılmış kafasındaki sargıdan.*

Yazarın (şimdi günümüze dek ulaşmış olan, İngiliz kıyısındaki Godunov-Çerdıntsev köşkünden bahsedilecek) portrele-re, masaların altına, ipek divanların sırt yastıklarının arkasına ve elbise dolabına, ayaklarının altında naftalinlerin hisirda-dığı yere saklanması gerekiyordu, oradaki bir yarıktan ağır ağır geçen uşağı, çok tuhaf bir şekilde yenilenen, canlanan, çay koka-n, elma kokan uşağı gözlemek mümkündü; ayrıca sarmal merdivenin altında tek başına duran büfenin ardında unutulmuş boş odada, üzerine şunlar yığılmış raflarda: kurt dışinden bir kolye, çıplak göbekli bir agalmatolit tanrıçık, ulusal selam-lama işareti olan kara dilini çıkarmış mermer bir heykel, fillerinin yerine develer konmuş bir satranç takımı, boğumlu bir tahta ejder, buzlu camdan ve bir tane de akikten soyot enfiye kutusu, bir şaman tefi, ona takılı bir tavşan ayağı, maral derisinden, iç kaplaması lacivert hanımeli kabuğundan yapılmış çizme, kılıç biçimli Tibet parası, Kara zümrütünden bir fincan, turkuvazdan gümüş bir broş, bir Budist kandili – ve daha bir sürü bu türden toz gibi çerçöp, mesela “Gruss” sedefli bir Almanya

kaplıcasından kartpostal. Babam, etnografiye katlanamayarak, rastgele getirmişti efsanevi seyahatlerinden. Bu arada anahtarla kilitliydi gerçek hazinelerin –kelebek koleksiyonu, müzesi– bulunduğu o üç salon... ama bu konudan önümüzdeki şiirlerde hiç bahsedilmiyor: Genç yazar kendine has bir sezgiyle bir gün tümüyle başka türlü konuşacağını, süs ve pişmanlıklarla yüklü şiirlerle değil, ünlü babası hakkında çok ama çok başka, cesur sözlerle konuşacağını öngörmüştü.

Yine bir şey bozuldu ve o aşına-yapmacık ince sesi geliyor tashiçinin (hatta belki de kadındır). Şair çocukluğun akıp geçtiği baba evinin odalarını yumuşak bir sevgiyle hatırlıyor. Aralarından akıp geçtiği eşyaların şiirsel tasvirine birçok lirik şiir akıtabilmiş... Dikkatle dinlediğin zaman... Hepimiz hassas ve özenli... Geçmişin ezgisi... Sözelimi, lambaların abajurlarını, duvarlardaki litografları, kendi okul sırasını, (arkasında “soğuk, ter ve mastika”dan müteşekkil bir koku bırakan) yer cilasının yerini ve saat kontrolünü tasvir ediyor:

*Perşembeleri bir ihtiyar geliyor
saatçiden, kibar bir adam
ve evdeki bütün saatleri kuruyor
titremeyen bir el.
Kendininkine bir an bakıyor
ve duvardakileri ayarlıyor.
Sandalyeye çıkararak beklemeye başlıyor
üzerlerinden gitsin diye
bütün öğle saati. Ve hayırlısıyla bitirip bu hoş çalışmayı,
yerine koyuyor sandalyeyi sessizce
ve hafif bir tıkırtıyla devam ediyor saat.*

Tıkırdayan diliyle genellikle ve tuhaf bir biçimde cesaret veriyor mücadeleden önce. Onların tıkırtısı çapraz şeritli bir metre şeridi gibi, sonsuzca ölçüyordu benim uykusuzluklarımı. Uyumak benim için gıdıklanmadan hapşırılmamak ya da kendi kendini kendi olanaklarıyla (dilini yutarak mesela) öldürmek kadar zordu. İşkenceli gece başlarken yatağı yan odada bulunan Tanya'yla konuşarak oyalanabiliyordum; yasak olmasına

rağmen kapıyı aralıyorduk ve sonra, dadı Tanya'nınkine bitişik olan kendi yatak odasına gidince, birimiz kapıyı hafifçe kapatıyorduk: çıplak ayakla hızlı bir koşu ve yatağa cumburlop. Odaya uzun süre birbirimize bilmeceler soruyorduk, o benim bilmecemi çözmek için susuyor (karanlıktaki o çifte sesizliğin tonunu hâlâ hatırlarım), ben de yenisini düşünüyordum. Benimkiler daha acayip ve aptalca oluyordu hep, Tanya'ysa klasik örneklerden yararlanıyordu:

*mon premier est un métal précieux,
mon second est un habitant des cieux,
et mon tout est un fruit délicieux.*¹

Bazen uyuyakalıyordu Tanya, bense sabırla bekliyor, onun benim bilmecemle uğraştığını düşünüyordum ve ne ricalarım ne tehditlerim onu diriltmeyi başarabiliyordu. Bir saat sonra da yatağın karanlığında, çarşafı yorganı üzerime kubbe gibi çekecek bir mağara, uzak ağzında odayla, Neva gecesiyle, karanlık storların gösterişli, yarı saydam dökümleriyle hiçbir alakası olmayan bir mavi ışık huzmesinin belirmediği bir mağara yapıyordum. İncelediğim mağaranın kıvrımları ve aralıkları içinde öyle bezdirici bir gerçeklik vardı, öyle boğucu ve gizemli bir ölçüyle doluyordu ki, göğsümde, kulaklarımda boğuk bir davul çalmaya başlıyordu; ve orada, babamın uçan farenin yeni bir türünü bulduğu derinlerde, kayaya yontulmuş putun yanağını buluyordum, sonunda uykuya dalıp gidince de beni onlarca el deviriyordu, birisi korkunç bir ipek hışırtısıyla yukarılardan alıp aşağılara çekiyordu, derken çevik bir el içime uzandı ve kalbimi şiddetle sıktı. Moğol sesiyle haykıran bir ata dönüşecektim az kalsın: Kamlar beni aşık kemiklerimden kementle yakaladığı için ayaklarını çatırdayarak kırıldı, dik açıyla gövdeme saplandı, göğsüm ezildi sarı toprakta ve olağanüstü bir acıyı haber veren kuyruğum tüy gibi dikildi; at yuvarlandı, ben uyandım.

1 (Fr.) İlk hecem değerli bir madendir, ikinci hecem göklerde yaşar, ve hepsi birden lezzetli bir meyvedir.
Or: altın, *ange*: melek, *orange*: portakal.